

SMULKMENOS

XIV

J. Kazlauskas „Lietuvių kalbos istorinės gramatikos“ (Vilnius, 1968) korektūrinėse pastabose (p. 411) teigia, kad Dūkšto, Rimšės inesyvas *miškuose* negalėtų būti kilęs *miškuosi* ir *miškuosa* kontaminacijos keliu, kaip manoma mano „Lietuvių dialektologijoje“ (p. 239), kadangi gretimose tarmėse nesą nei *miškuosa* (yra *miškuosu*), nei *miškuosi*. Bet tai netiesa. Į pietus nuo šios šnektos, apie Daugėliški kai kuriuose kaimuose (pvz., Daniūnų, Paversmio) turima inesyvo pabaiga *-si*. Be to, *-se* ir *-sa* tipai betarpiškai susisiečia pietų aukštaičių (kur taip pat **-sén* turėjo virsti *-si* resp. *-sbl*) tarmės plote: maždaug iki linijos Lazdijai – Varėnà – Šalčininkai yra *-sa*, į šiaurę nuo šios linijos – *-se*.

Kad seniau vilniškių tarmės plote būtų intensyvaus *-se* || *-sa* mišimo, rodo „Kalbotyros“ XXIII (1) tome J. Palonio aprašytas XVIII a. pradžios rankraštis „Contiones Litvanicae“, kuriame vartojamos tik formos su pabaiga *-se* ir *-sa*. Dar plg. K. Sirvydo „Punktų sakymų“ II dalį, kurioje turimi visi trys tipai: *-se* (vyrauja), *-si* (*-sy*) ir *-sa* (du pastarieji reti). Ir kitose senesnėse knygose, parašytose rytų aukštaičių tarmės pagrindu, šios galūnės perdėm painiojamos ir sumišę, žr. P. Arumos veikale „Litauische mundartliche Texte aus der Wilnaer Gegend“ (Dorpat, 1931) pateiktus duomenis (p. 55–56).

XV

Rytų Lietuvoje dėl priebalsio *l* velarizacijos prieš *e* tipo vokalizmą atsirado homoniminės *lė* ir (*l*)*ā* kamienų dat. sg. ir acc. pl. galūnės, pvz., *pėlei*, *pelės* > *pėlai*, *pelàs* ir *šakai*, *šakàs*. Šiaurėje daug kur ir nekirčiuota galūnė *-lė* fonetiškai sutapo su *-(l)o*, plg. tarimą 3. praet. *kù'la* ‘kūlė’ ir *dì.rba* ‘dirbo’. Dėl tokių sutapimų atitinkamose paradigmos galūnės po priebalsio *l* ėmė maišytis. Atsirado tokios naujadarinės formos, kaip n. pl. *avėlos* ‘avelės’ šalia *mokỹklės* ‘mokyklos’, šiaurėje ir l. pl. *kùlom* ‘kūlėme’ šalia *šālēm* ‘šalome’. Stepono Žiupsnio rankraštinis pasakų rinkinys¹ rodo, kad n. pl. *avėlos*, l. pl. *kùlom* tipo formų tarmėje būta jau bemaž prieš 100 metų.

Z. Zinkevičius

¹ Saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne, sign. *F 646*. Teksto tarmę ištyrė ir aprašė Vilniaus universiteto studentė E. Miėdažytė-Marcelionienė diplominiame darbe 1973 m.